

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Bonnier, Ann Catherine: *Kyrkorna berättar, Upplands kyrkor 1250-1350*, Uppsala 1987.
 Svanberg, Jan: *Kalmar kyrka, Upplands kyrkor 141*, Uppsala 1970.
 Tuulse, Armin: *Kalmar kyrka, Håbo härad, södra delen, Sveriges kyrkor vol 94, Uppland band VII:2*, Stockholm 1962.

Upplandsmuseet, handlingar och fotografier i arkivet.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1100-talets slut	Kalmar kyrka byggs som en liten, tornlös gråstenskyrka med smalare kor avslutat med en absid. Invändigt hade kyrkan plant trätak eller öppen takstol.	Tuulse s 439
Ca 1300	Kyrkan förlängs åt öster med en lång tillbyggnad och förvandlas till gotisk salkyrka. Tillbyggnaden är nästan dubbelt så lång som det gamla långhuset. I söder placeras en korportal med spetsbågsomfattning av tegel. Samtidigt byggs sakristian i norr täckt med ett kryssribbvalv. Kyrkan täcks av plant trätak eller tunnvalv av trä.	Bonnier s 71 f, Tuulse s 439
Ca. 1450	Tornet i väster byggs. Kyrkan välvs med kryssvalv av tegel. Samtidigt murades korportalen igen och ingången i sydväst vidgades. Vapenhus byggdes i söder och välvdes med tegelvalv.	Svanberg s 4
1485	Kyrkan målades av Albertus Pictor, tidens främste kyrkomålare i Mälardalen.	Svanberg s 4
1622	En klockstapel omtalas i socknens räkenskaper.	Tuulse s 380.
1641-42	Tornspiran renoveras	Tuulse s 392
1679-80	Tornspiran renoveras återigen.	Tuulse s 392
1695	Det östra fönstret på norra långsidan (intill predikstolen) tillkom. Altarfönstret i öster vidgades. Predikstol skänks till kyrkan.	Tuulse s 382, 413
1704	Ett ras inträffade på tornets södra sida	Tuulse s 394
1719	En ny klockstapel byggdes.	Tuulse s 380
1766	Tornet repareras. En lanternin ersatte den gamla spiran.	Tuulse 394
1776	Beslut om att skrapa bort och vitlimma kalkmålningarna på väggar och valv. Bortskrapning görs på väggarna, valven vitlimmas.	Tuulse s 404
1779	En ny kallmurad kyrkogårdsmur uppförs.	Tuulse s 378
1792	Det västra fönstret på norra långsidan tillkom.	Tuulse s 382
1802	De två gamla stigluckorna i kyrkogårdsmuren rivs och ersätts med stolpar och grindar.	Tuulse s 379

1813	Kalmar kyrka brann. Tornet, som nyss reparerats, fick så stora skador att det revs året därpå. Invändigt förstördes den fasta inredningen. Kyrkan täcktes med ett provisoriskt tak.	Tuulse s 381, 392 ff
1825-26	Först år 1825 började man förbereda återuppbyggnaden efter branden. Året därpå upprättade ark. C. G. Blom Carlsson ritningar till restaurering av kyrkan.	Tuulse s 396
1828-30	Återuppbyggnaden sattes igång under ledning av byggmästarna Peter Danell och P. Kihlander. Vapenhuset i söder revs, valven kilades, östra gavelröset murades om och gavelhöjden sänktes, nya takstolar och nytt yttertak byggdes, fönsteröppningarna fick sin nuvarande form. Taket täcktes med tegel. Murarna rappades och kröntes med taklister av trä. Tornet byggdes upp igen 1830 av byggmästare Lager. I bottenvåningen fanns det gamla tornets murverk kvar. Tornet försågs med en låg huv krönt av ett förgyllt träkors. En ny ingång togs upp i tornets bottenvåning i väster. Södra ingången murades igen.	Tuulse s 387, 396 ff
1830	Nytt brädklätt altare byggs och ny altarring tillverkas. Ett träkors med törnekrona tillverkas av bildhuggare Udell och placeras på altaret.	Tuulse s 408
1831	En ny predikstol förfärdigades av bildhuggaren Ernst Philip Thoman. Ny sluten bänkinredning tillverkades av byggmästare Lager. Kyrkklockorna flyttades till nya tornet och klockstapeln revs.	Tuulse s 412, s 380
1843	Läktaren tillverkades av byggmästaren Lager. Kyrkan fick sin första orgel som var det gamla orgelpositivet från 1600-talet vilket, efter att ha varit i Skoklosters kyrka, användes i Häggeby kyrka.	Tuulse s 416 f
1850	Taket täcktes med falsad svartplåt som tjärströks.	Tuulse s 387
1874	En järnkamin uppställdes i sakristian. En orgel med nyklassicistisk fasad inköptes från Östhammars kyrka. Den var tillverkad 1811 av Per Strand.	Tuulse s 398, 417
1877	En guernseyugn insattes i kyrkan	Tuulse s 398
1908	Den medeltida dopfontens betongfot tillkommer.	Tuulse s 418
1931	Kyrkan restaurerades invändigt enligt ett förslag av kh G Kihlmark i samråd med ark. S. Brandel. Golven lades om och korgolvet höjdes två steg. I östra korfönstret insattes innanfönster med antikglas. Väggarna kalkades om, bänkinredningen gjordes bekvämare, lösa inventarier konserverades. Elektrisk värmeanläggning installerades. Ett nytt orgelverk tillverkades av J. A. Johnsson i Duvbo. Det gamla orgelpositivet från 1600-talet skänktes åter till Skoklosters kyrka.	Tuulse s 398 UM
1933-34	Utvändig renovering. Fasadputsen förnyades. Tornet grundförstärktes. Tegelomfattning till den gamla portalen i sydväst togs fram och dess inre smyg. Portomfattning i tegel till den gamla koringången togs också fram. Kvarvarande delar av predikstolen från 1695 sattes upp på södra korväggen. Det rör sig om korgens fyllningar med skulpturer.	Tuulse s 384 UM

1956-1959	Restaureringsförslag upprättas 1956 av ark. Jörgen Fåk som omfattade kalkmålningarnas framtagande och konserverande, vilket utfördes av konservator Sven Carlsson 1958. Korset med törnekronan på altaret tas bort, liksom tre medeltida skulpturer. De tre skulpturerna, som tillhört ett altarskåp, och ytterliga två medeltida skulpturer konserverades av Sven Carlsson 1959.	Tuulse s 398, 404
1967	Ny restaurering utförs enligt program av ark. Jörgen Fåk. Arbetet utfördes av byggmästare Sven Andersson i Bro. Det nuvarande murade, putsade och vitkalkade altaret tillkom. De fem medeltida skulpturerna placerades på en hylla på korets sydvägg. Läktaren och bänkinredningen samt altarringen målades om. Vapenhuset i tornets bottenvåning gjordes om med nytt, förhöjt tak av gjuten betong samt fick nytt tegelgolv och ny torntrappa. Fasadrenovering utfördes. Det listverk som löpt horisontellt runt tornfasaderna togs bort. Tornhuvu försågs med ny plåttäckning. Troligen var det nu som det medeltida korfönstret med masverk i kalksten rekonstruerades.	Svanberg s 6, 8
1971	Riksantikvarieämbetet ger tillstånd till utvidgning av kyrkogården i enlighet med ritning av Noark arkitektkontor, Uppsala.	UM
1973	Ett nytt orgelverk byggs av Åkerman och Lund. Den gamla orgelfasaden från 1811 bibehålls.	UM
1977	Bogårdsmuren läggs om.	UM
1978-79	Förslag till ändringsarbeten i sakristian upprättas av Bjerking AB. Innehåller ny dörröppning mot väster, ny textilförvaring samt installation av wc mm. Riksantikvarieämbetet vill ej tillstyrka förslaget.	UM
1987	En bänkrad under läktarens norra sida tas bort för att ge plats åt ljudanläggning och förvaringsskåp mm.	UM
1989-90	Nytt förslag till ändringsarbeten i sakristian upprättas av Renato Melosso. Det är delvis överensstämmande med 1978 års förslag. Förändringarna genomförs 1990, men murgenombrott för ny ingång utförs ej. WC anordnas i stället i vapenhuset under läktartrappan.	UM
1992	Fasadrenovering utförs på kyrkan och bårhuset. Putsen lagas och målas med KC-färg. Fönster renoveras. Reparation och målning av takplåt utförs. På tornaket lades ny plåt. Fotrännor och stuprör monteras på kyrkan.	UM
1998	Länsstyrelsen ger tillstånd för konservering av de fem medeltida skulpturerna och en törnekrona.	UM
1999	Reparation och ommålning av plåttak utförs.	UM
2000	Invändig rengöring av puts och konservering av målningar utfördes av konservator Jörgen Lindberg. Fönsterbågarna byttes mot nya lika de gamla förutom två fönsterbågar som bevarades och renoverades. Målningsbättring utfördes på bänkar och predikstol. Teglgolvet fogades med kalkbruk. Ljuskronor renoverades. Konservering av dopfunt görs av stenkonservator Marie Klingspor Rotstein.	UM
2002	Ett nytt altarskåp sattes upp. Det är tillverkat av konstnären syster Lydia.	UM
2004	Ny elvärmeanläggning och elanläggning samt styr- och övervakningsutrustning installeras.	UM
2005	Stenmuren till kyrkogården läggs om.	UM